

Bartoňková, Dagmar

[Losev, Aleksej Fedorovič. Antičnaja filosofija istorii]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1979, vol. 28, iss. E24, pp. 148-149

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109252>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

stránky kulturního života nejstaršího Řecka i význam achajského živlu pro kulturu řeckého klasického období. Kniha je rozdělena do osmi kapitol. První dvě kapitoly nás seznamují se základními tendencemi sociálního rozvoje Řecka v 2. tisíciletí př. n. l. (kap. I. str. 5–25) a s řeckou etnogenezí (kap. II — Ot Pelasgii k Elladě — str. 26–43). Vzhledem k tomu, že nám zatím dostupné prameny neposkytují možnost vytvořit si obraz plného kulturního rozvoje Řeků v 22.–12. stol. př. n. l., soustřeďuje autorka svou pozornost na hlavní tendence tohoto vývoje, což se pak odráží v rozvržení jednotlivých kapitol knihy. Tak v kap. III (str. 44–59) hovoří o kontaktech achajské kultury s kulturami sousedních středomořských národů, v nejobsáhlejší kapitole IV (str. 60–112) probírá zemědělství a řemeslnou výrobu ve zkoumaném období stejně jako nejrůznější další dovednosti technického charakteru, zvl. stavitelství. Zrodu vědních disciplín se dotýká kap. V (str. 113–127), v níž autorka podává výklad o počítání, písemných systémech, o znalostech zeměpisných i lékařských, kap. VI (str. 128–138) pojednává o problematice zvykového práva, kap. VII (str. 139–156) je věnována náboženským otázkám a konečně o umění se hovoří v kap. VIII (str. 157–165).

V kapitolách dotýkajících se kulturního rozvoje Řeků v II. tisíciletí př. n. l. vychází autorka v zásadě ze dvou hlavních pramenných okruhů, a to z pramenů archeologických (zvláště v kap. o umění) a z detailního rozboru nejstarších řeckých eposů Iliady a Odysseje (zvláště v kap. o geografii a náboženství), případně z vypravování o výpravě Argonautů (v kap. o geografii). Všechny výklady Blavatské směřují pak k podpoře hlavní teze práce, že totiž kulturní úroveň Řeků z bronzového období svědčí o neobvykle vysokém stupni intelektuálního rozvoje této společnosti a zatím co kulturní lidstvo již dávno poznalo nesmírný význam klasického Řecka pro formování moderní evropské kultury a s úctou obdivuje geniální tvůrce řecké literatury, architektury, sochařství a malířství z 1. tisíciletí př. n. l., je na čase, aby byla věnována náležitá pozornost i velikosti období předchozího, o jehož významu pro rozvoj samotné řecké klasické kultury nelze — jak to bezpečně prokazují objevy posledních desetiletí — pochybovat.

Nebylo jistě snadné pojednat na 170 stranách o látce, již je věnována řada nových monografií a speciálních časopiseckých studií. Práce Blavatské však obstojí před přísnými vědeckými kritérii a plně prokazuje autorčinu schopnost orientovat se ve složité problematice historické, archeologické i uměnovědné.

Dagmar Bartoňková

A. F. Losev: Antičnaja filosofija istorii, Izdatelstvo Nauka, Moskva 1977, stran 207.

Klasické filology — ať už se zabývají antickou filozofií, antickými dějinami či literaturou —, ale i jiné odborníky, filozofy či historiky, jistě zaujme nejnovější práce známého sovětského filozofa a filologa profesora A. F. Loseva, vydaná v roce 1977 v moskevském nakladatelství Nauka pod názvem Antičnaja filosofija istorii. Losev zde na základě důkladné analýzy velkého množství antických autorů — leckdy za tímto účelem zkoumaných poprvé — ukazuje, jak řečtí myslitelé zachycovali, případně dále promýšleli pojem času a prostoru. Základní stupně v chápání času a kulturního rozvoje v antice zkomá Losev především v těchto tematických okruzích: 1. v období mytologickém (zdůrazňuje zde nerozlučnou spojitost představ času a věčnosti), 2. v období epickém (člověk jako individualita se začíná vydělovat a zároveň vyděluje i čas svých činů ze sféry věčnosti; Losev tyto teze dokumentuje na Iliadě a demonstrovuje, že Ilias ve své prostřední části — na rozdíl od začátku a konce eposu — přímo překypuje událostmi), 3. v období městského státu „polis“ (jedinec je tu již vyzdvížen zcela markantně a o čase se uvažuje i z hlediska filozoficko-teoretického; tento vývoj Losev ukazuje na dílech hlavních představitelů řecké tragédie).

Za těmito výklady následují dvě kapitoly, v nichž se autor obírá konkrétním antickým materiálem, na němž dokládá své myšlenky. Tak v kap. VI (str. 55–86) si všímá vybraných textů z řecké epiky, sólové i sborové lyriky a tragédie, v kap. VII (str. 87–115) probírá historiografické materiály (Hérodot, Thúkýdídés, díla sofistů a Xenofon, názory Dionýsia Halikarnasského na Hérodota a Thúkýdida). Dále podrobuje Losev zkoumání antické filozofie, jímž věnuje tři kapitoly své monografie; kap. VIII si všímá filozofů VI.–V. stol. př. n. l. do vystoupení Démokrita, kap. IX se obírá speciálně Démokritem a konečně v kap. X se pojednává o Platónovi a Aristotelovi.

Výběr autorů je dán Losevovou snahou o postihnutí nejzávažnějších proudů ve vývoji řecké literatury a filozofie a je pochopitelné, že jen stěží mohl být vyčerpávající. Případné doplnění by však celkovou linii Losevovy knihy nijak závazně neovlivnilo. Ukázky z řeckých autorů jsou vesměs uváděny, jak to bývá v sovětských publikacích obvyklé, v ruském překladu. Na str. 204–206 následuje seznam literatury, jenž se soustřeďuje u nesovětské literatury pouze na klíčové práce.

Dagmar Bartoňková

Několik nových prací z řecké fonologie: *Liana Lupaş*, *Phonologie du grec attique*, The Hague 1972, stran 000; *Sven-Tage Teodorssen*, *The Phonemic System of the Attic Dialect*, 400–340 B.C., Göteborg 1974, stran 326; *A. H. Sommerstein*, *The Sound Pattern of Ancient Greek*, Oxford 1973, stran 215.

Je pozoruhodné, jak se v posledních letech prudce zvýšil zájem o studium hláskových struktur antických jazyků, především řečtiny. Počátky tohoto zájmu spadají ovšem již do prvních poválečných let, kdy byl hlavním nositelem tohoto zájmu Wilhelm Brandenstein se svým více méně ještě značně statickým popisem hláskových systémů, a u nás do klasické filologie vnášeli tyto myšlenky bratislavští badatelé J. M. Kořínek a zvláště Ján Horecký (*Fonológia latinčiny*, 1949).

Nové elementy do fonologického přístupu k antickým jazykům uvedl v roce 1956 španělský badatel M. S. Ruipérez v článku *Esquisse d'une histoire du vocalisme grec*, *Word* 12, 67–81, založeném na myšlenkách dynamického fonologického přístupu André Martineta z jeho práce *Économie des changements phonétiques*, *Traité de phonologie diachronique*, Berne 1955.

Autor této recenze v šedesátých letech vědomě navázal na Ruipérezovy myšlenky a pokusil se v několika státech a dvou monografiích o diachronicko-synchronické srovnání vokalických i konsonantických subsystémů všech řeckých dialektů (srov. zvl. A. Bartoněk, *Vývoj konsonantického systému v řeckých dialektech*, Praha 1961; *Development of the Long-Vowel System in Ancient Greek Dialects*, Praha 1966; *Development of the Short-Vowel System in Ancient Greek Dialects*, SPFFBU E 12 (1966), 133–151). Hlavní cíl těchto prací byl typologicko-klasifikační — totiž nastínit hlavní systémové hláskoslovné rozdíly mezi řeckými dialekty a pokusit se na tomto základě o klasifikaci řeckých nářečí. O takovoto rozřídění západořeckých dialektů (tj. vlastně dórských v širším smyslu toho slova) se pak autor pokusil v práci *Classification of the West Greek Dialects at the Time about 350 B. C.*

Probojování fonologického přístupu nebylo bez problémů a obtíží. Ještě v roce 1958 se Manu Leumann stavěl zcela záporně k fonologickým metodám v klasické filologii (*Acta congressus Madvigiani I*, Copenhagen 1958, str. 115–126), jeho hlas zůstal sice osamocen, ale značná rezervovanost zvláště starší generace grecistů a latinistů byla nepochybně projevem nedůvěry vůči těmto novým metodám. I tak však pochází z 60. a 70. let celá řada programových studií věnovaných této problematice, jako např. příspěvek autora této stati „K uplatnění nových metod při zkoumání antických jazyků“, *Listy filologické* 86 [1963], 197–206 (srov. i *Eirene* 4 [1965], 123–132 [anglicky]).

Za rozhodující čin je však třeba pokládat úvodní stať Klause Strunka v jeho sborníku *Probleme der lateinischen Grammatik*, vydaném v Darmstadtu v řadě *Wege der Forschung* v roce 1973, str. 1–18. Autor tu podává srozumitelný úvod do fonologické problematiky; vychází v podstatě z umírněného strukturalismu pražské školy, i když ovšem ve vlastním sborníku dovoluje zaznívat i studiím extrémněji laděným.

Již od poloviny 60. let se totiž začal intenzivně prohlubovat zájem o důkladné systematické poznání hláskových struktur řečtiny i latiny. Komutační testy pražské lingvistické školy, při nichž se fonémy stanovovaly a charakterizovaly podle toho, zda v jazyce existují sémanticky odchylné dvojice, které se od sebe liší jedinou rozdílnou hláskovou jednotkou (např. *τρένω* × *τρέφω*), dostaly nyní významnou teoretickou posilu. R. Jakobson a M. Halle vypracovali ve své práci *Fundamental of Language*, The Hague 1956, adekvátnější klasifikaci fonémů na základě binárního vyhodnocení určitých distinktivních rysů, typických pro samohlásky či souhlásky. O účelnosti tohoto přístupu v různých jazycích se svého času dosti diskutovalo, dnes je však tento postup neodmyslitelnou součástí většiny prací zabývajících se otázkami řecké nebo latinské fonologie.